

folkvett.

ORGAN FÖR VETENSKAP OCH FOLKBILDNING

Folkvett är organ för Föreningen Vetenskap och Folkbildning (VoF), som har till uppgift att främja folkbildning om vetenskapens metoder och resultat. Särskilt tar föreningen som sin uppgift att i fri opinionsbildning bekämpa de felaktiga föreställningar som förekommer i frågor som kan avgöras vetenskapligt. Se vidare <www.vof.se>.

Folkvett utkommer sedan 1983 med 4 nr/år. ISSN 0283-0795.

Adress: c/o Föreningshuset Sedab AB, Virkesvägen 26,
120 30 Stockholm.

E-post: folkvett@vof.se

Prenumeration: Ingår i medlemsavgiften till VoF, 250 kr/år.
Prenumeration utan medlemskap: 250 kr/år.

Redaktörer: Sven Ove Hansson (ansvarig utgivare) 08/87 87 78, Jesper Jerkert 08/790 95 51, Linda Strand Lundberg 0739/34 56 00, Peter Olausson 0304/60 10 64, Martina Olsson 073/992 73 26 och Aija Šadurskis 08/720 44 58. Redaktionen bistås av en redaktionskommitté, där VoF:s styrelse ingår.

Grafisk form: Mikael Nyberg.

Skriftliga bidrag till *Folkvett* – artiklar, debattinlägg, recensioner, notiser – är alltid välkomna. Angivande av litteraturreferenser uppmuntras, däremot uppmanas till försiktighet med noter. Alla bidrag granskas av redaktionen. Eftersom VoF drivs ideellt kan skribenter inte arvoderas. Om inget annat överenskommits kan publicerat material komma att läggas ut på internet. *Folkvett* indexeras i Artikelsök.

Manusstopp för nr 4/2014: 30 november 2014.

Intressekonflikter i den allmänna debatten

EN BILD AV forskare är att de är objektiva sanningssökare, beredda att ompröva sina åsikter när vetenskapliga fynd så kräver. Detta är en idealbild, med forskaren som hjälte. En motbild utpekar forskaren som korrupt, beredd att intyga vad som helst bara betalningen är den rätta. Båda bilderna är vanliga i populärkulturen, till exempel i film.

Det är förståeligt att den vanligaste negativa bilden av forskare går ut på att påvisa just *ekonomiska* intressen och oegentligheter. En sådan bild av en intressekonflikt är lätt att ta till sig och har retorisk kraft. Dessutom är den lätt att producera: inget kan vara enklare än att komma med en antydning om olämpliga ekonomiska bindningar, men vi har sett åtskilliga fall där sådana anklagelser varit ogrundade. Företrädare för ett svenskt riksdagsparti har till exempel under 2014 i offentliga debatter påstått att svenska vargforskare skulle vara köpta och att de har tvingats att

"Men mormor, vilka stora tänder du har!", Gustave Doré 1867

skriva missvisande rapporter, anklagelser som inte har backats upp av fakta och som forskarna i fråga bestämt avvisar.¹

Två saker bör noteras om intressekonflikter.

För det första behöver de inte vara ekonomiska. En intressekonflikt kan till exempel föreligga genom vänskapsförbindelser. Ett tydligt exempel finns i Mats Reimers artikel om FC (*facilitated communication*) i detta nummer av *Folkvett*. Trots att en mängd studier har konstaterat att FC är en helt opålitlig kommunikationsmetod, har Reimer funnit att några svenska mer eller mindre ansedda forskare har uttalat sig positivt om FC. Deras bevekelsegrund tycks ha varit att ge stöd till en viss person som de är vänligt inställda till.

En mer generell typ av intressekonflikt föreligger när en forskare hyser en ogrundad tro att saker och ting förhåller sig på ett visst sätt, utan att detta behöver ha att göra med vare sig ekonomi eller vänskap. Ett exempel kan vara parapsykologer som innerligt önskar att paranormala fenomen ska finnas, kanske av livsåskådningsskäl. Sådan ogrundad tro förekommer naturligtvis inom alla möjliga områden, inte bara inom kontroversiella ämnen som parapsykologi.

Intressekonflikter är således relevanta på många fler sätt än bara ekonomiska. Borde vi begära att forskare noggrannare redogör för alla sina intressekonflikter, även de icke-ekonomiska? Det hävdar somliga inom den akademiska världen, och tänker då främst på situationen då forskare skickar artikelmanus till vetenskapliga tidskrifter, eller då de ombeds att bedöma andras manus för en vetenskaplig tidskrift.² I sådana sammanhang förefaller denna ståndpunkt rimlig.

Det finns dock en risk med att generalisera ståndpunkten till att gälla även när vetenskapliga resultats trovärdighet diskuteras i den allmänna debatten. Orsaken är följande, och det är den andra viktiga saken som bör sägas om intressekonflikter: de kan fungera utmärkt som *förklaring* till varför forskare påstår saker mot bättre vetande, men de bevisar sällan i sig själva *att* en forskare påstår felaktiga saker. Det är ju fullt möjligt att hysa en stark önskan om att något vore sant men ändå komma fram till att det förmodligen är falskt. Och det är fullt möjligt att erhålla forskningsanslag och rapportera resultat som anslagsgivaren inte hade önskat sig.

Hur gör man för att fastställa om en forskare har rätt

eller fel? Man analyserar den vetenskapliga argumentationen och den forskningsmetodologi som åberopas, man jämför med andra resultat inom samma område, med mera. Detta är ett svårare arbete än att producera antydningar om att någon är köpt eller har ett egenintresse av att påstå något särskilt, och kräver i regel goda ämneskunskaper. Sådana ämneskunskaper finns i den akademiska världen, och där är man van vid att göra både och: både analysera den vetenskapliga argumentationen och efterfråga potentiella intressekonflikter. Samma vana finns inte hos allmänna samhällsdebattörer. Det vore tråkigt om forskningsresultats trovärdighet reducerades till uppräkningsräkningar av potentiella intressekonflikter i den allmänna debatten. ✍

REFERENSER

1. Stefan Jansson & Olof Liberg, "Gröna politiker måste tåla en grön granskning", *Svenska Dagbladet*, publicerad online 2014-07-02.
2. The PLoS Medicine Editors, "Making Sense of Non-Financial Competing Interests", *PLoS Medicine* 5(9), 2008, e199.

*Faciliterad kommunikation
– anden i glaset
berättar om övergrepp*

Mats Reimer, barnläkare, beskriver en pseudovetenskaplig metod som under senare år tyvärr börjat användas i Sverige.

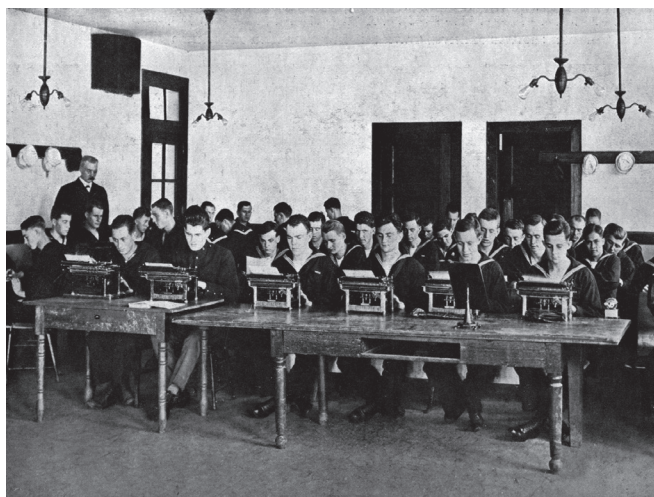
TÄNK OM DET VORE SÅ ATT nästan alla personer med utvecklingsstörning, med eller utan autism, som inte kan tala, i själva verket kan tänka lika klart som alla andra. Att de till och med har lärt sig läsa helt på egen hand, det är bara att de inte kan uttrycka sina tankar med ord. Tänk om det vore så att bara med en smula stöd till deras hand kan de faktiskt skriva på tangentbordet, och ur pekfingervalsens kommer rättstavade, grammatiskt korrekta och välformulerade meningar. Tänk om det vore sant.

Detta mirakel har pedagoger världen runt varit med

om, och det måste vara en otrolig upplevelse av genom-
brott. Helt oväntat öppnar sig en ny kommunikationska-
nal och fram träder en elev som inte längre verkar vara
utvecklingsstörd. Så synd att det är en illusion baserad på
ideomotor-effekten, samma omedvetna påverkan som gör
att pendlar, slagrutor och "anden i glaset" upplevs fungera
fast de inte gör det på riktigt.

Tekniken att hjälpa elevens finger hitta tangenterna

Lektion i maskinskrivning, flottan, USA 1917

döptes till *facilitated communication*, förkortat FC. Meto-
dens uppfinnare är Rosemary Crossley som i Australien
i slutet av 1970-talet utvecklade denna metod att kom-
municera med en gravt CP-skadad och utvecklingsstörd

flicka, Anne McDonald, som levde på institution. Men om man skall tro på det som 16-åriga Anne verkade förmedla via en bokstavsplatta (och senare tangentbord) var hon inte alls utvecklingsstörd som läkarna och föräldrarna antagit.

Trots skepsis från en del håll hyllades Crossley i pressen som en hjältinna, och i domstol gavs Anne McDonald rätten att bestämma över sitt eget liv. Fast det som

*Oroliga ögonblick, ett sjukt barn,
John Whitehead Walton, 1894.*

uttrycktes som hennes vilja skedde alltid med Rosemary stöttande hand, och Anne flyttade hem till Rosemary Crossley. Anne McDonalds mor och bror tillhörde de skeptiker som inte trodde på miraklet. Anne skrev med sin mentors stöd en bok om sitt liv, grunden för spelfilmen *Annie's Coming Out* (1984). Ryktet om FC spreds vidare ut över världen, och Anne McDonald höll föredrag och

tog akademisk examen, som vore hon en modern Helen Keller.

FC har dalat i popularitet, och verkar inte ha något som helst stöd inom akademien i Australien. Men i USA finns ett ensamt universitet som ger en vetenskaplig aura kring FC. Douglas Biklen, sociolog och professor i specialpedagogik vid Syracuse University, besökte 1989 Australien och blev imponerad av FC. Han tog med sig tekniken hem och startade Facilitated Communication Institute som satsat på att entusiastiskt sprida tekniken till så många som möjligt, istället för att utröna om metoden alls är tillförlitlig.

Bland de organisationer i USA som tar avstånd från FC finner vi psykologförbundet, barnpsykiatrikerna, barnläkarna, vuxenpsykiatrikernas organisation, American Speech-Language-Hearing Association och American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Många är frågande inför att universitetsledningen i Syracuse låter Biklen hållas när metoden saknar all trovärdighet, men det kan handla om att universitetet får privata donationer från filantroper som tror på FC.

Amerikanska public service-programmet *Frontline* gjorde 1993 ett elegant avslöjande TV-program om FC, "Prisoners of Silence". Det finns på YouTube, och är värt att lägga en timme på att se. Professor Biklen har under 25 år förblivit övertygad om att FC fungerar som en kommunikationsmetod för personer med uttalad autism. De oberoende vetenskapliga undersökningar som gjorts av FC under kontrollerade förhållanden har däremot kommit till slutsatsen att det inte sker någon äkta kommunikation via FC. Själva termen FC har efterhand

blivit så belastad att man i Syracuse döpt om metoden till *supported typing*.

FABRICERADE ANKLAGELSER OM ÖVERGREPP

När föräldrar eller lärare upplever att de via FC plötsligt får en tidigare aldrig upplevd kontakt med ett funktionshindrat barn blir de förmodligen oerhört lyckliga. Till en början är det nog inga otrevliga meningar som knackas fram på tangentbordet med elevens pekfinger stöttat av en "hjälpare".

Tyvärr börjar det efter hand komma mer otäcka meddelanden från en del av barnen, berättelser om olika övergrepp. För dem som kritiskt studerat FC verkar det uppenbart varför dessa falska berättelser om övergrepp dyker upp. Källan till dessa anklagelser är hjälparens undermedvetna, inte barnet. Men hjälparen vet inte om det själv.

Barn med funktionshinder är mer utsatta för verkliga övergrepp. De har ofta svårt att tolka andras avsikter, de har svårt att kommunicera, de uppfattas av verklighetens förövare som enkla offer. Och både allmänheten och vi som jobbar med barn tänker mer på risken för övergrepp än man gjorde förr i världen. Det är naturligt att denna tanke finns i bakhuvudet på FC-hjälparna.

I media finns flera tragiska berättelser om föräldrar som anklagats för övergrepp, där det enda polis och åklagare haft som bevis har varit vad barnets finger skrivit på tangentbordet, ett finger som omedvetet styrts av hjälparen. Mycket uppmärksamhet fick fallet Wheaton i Maine 1992–93 där hjälparen Janice Boynton själv var övertygad om att det som hon hjälpte flickan Betsy att skriva verkligen var Betsys egna ord.

Minnen, John White Alexander 1903

Via FC framkom anklagelser om sexuella övergrepp som riktades mot fadern, modern, brodern och andra släktingar. När meddelandena kom till myndigheternas kännedom placerades barnen i fosterhem under den tid utredningen pågick.

Hjälparen Janice Boynton skrev senare själv om detta: "Vem som skrivit meddelandena ifrågasattes genom vet-

enskapliga tester. Slutsaten från testerna var att det utom tvivel var jag, inte barnet, som skrev meddelandena. Trots min motvilja mot att ge upp min tro på FC kunde jag inte längre strunta i de vetenskapliga studier som återgav mina egna personliga erfarenheter med den påstådda tekniken.”

När Betsy och Janice fick se samma bild kunde Betsys hand med Janices hjälp ”skriva” på tangentbordet vad bilden visade. När de fick se olika bilder ”skrev” inte Betsy vad hon själv såg utan det som Janice såg. Denna typ av experiment har upprepats på andra håll och visar utan tvivel att det är hjälparen som omedvetet är den som för elevens pekfinger till tangenterna. När väl polis och åklagare gjort motsvarande tester läggs fallen i regel ned, det är sällan de går vidare till åtal. Falska anklagelser när faciliterad kommunikation blir fabricerad kommunikation finns rapporterade från USA, Australien, England, Wales och även från vårt grannland Danmark.

FC I DANMARK

Under andra halvan av 1980-talet blev ett behandlingshem för utvecklingsstörda rörelsehindrade ungdomar i Vangede utanför Köpenhamn vida berömt. Danska tidningar skrev om miraklet då det verkade som om samtliga klienter blivit feldiagnostiserade, för alla 14 visade sig kunna läsa, skriva och stava bara man hjälpte dem att föra fingret till en bokstavstavla (*staveplade*), en enkel pappskiva med alfabetets bokstäver.

FC-grundarna Crossley och Biklen besökte Danmark, och i början uppfattade även seriösa personer FC som ett fantastiskt framsteg. Vår egen utvecklingsstörningsnestor Karl Grunewald skrev uppskattande om detta i tidskrif-

ten *Intra* (nr 3/1993). Men Grunewald tycks ha missat att kritiken efterhand ökade sedan det via bokstavsplattorna stavats fram anklagelser om att föräldrar skulle ha begått olika sorters övergrepp och polisen kopplades in.

Köpenhamns Amt (landsting) lät då utreda frågan, och forskarna kom fram till samma sak som alla kritiska undersökningar av metoden: det handlar inte om kommunikation, utan om skenkommunikation där den hjälpande personalen (omedvetet) skriver och för elevens finger till tangentbord eller staveplade. Forskarna gjorde till och med EMG-analyser för att visa vems muskler som var aktiva när skrivandet skedde. Man kunde också visa att om samma elev skrev med olika hjälpare blev det fler stavfel med den hjälpare som själv hade problem att stava.

ANTROPOSOFISK FC OM TIDIGARE LIV

Varför en ny metod som FC började användas i den antroposofiska miljön i Järna är oklart; det är svårt att se någon logisk koppling mellan denna moderna pseudovetenskap och Rudolf Steiners andevetenskap. Men en respekterad antroposofisk familj, som hade barn med autism, började använda FC i familjen för att kommunicera med de funktionshindrade vuxna barnen och de lärde senare ut metoden till andra.

Det var på ett behandlingshem i Järnatrakten som Socialstyrelsen under en inspektion snubblade över metoden år 2010. Socialstyrelsen skrev i sin rapport att man avrådde från metoden FC, men man förbjöd den inte uttryckligen.

”Socialstyrelsen är dock tveksam till verksamhetens användande av kommunikationsmetoden Facilitated Communica-

tion. Socialstyrelsen har inte haft kännedom om att metoden tillämpas i verksamheter i Sverige och har efter en mindre informationssökning funnit att det både i vetenskapliga tid-

*FC-metoden slog an i den antroposofiska miljön i Järna
söder om Stockholm.*

skrifter samt internationella organisationer (bl.a. American Psychological Association) varnas för metoden. Socialstyrelsen avser nu att utreda metodens lämplighet och avråder tills vidare, verksamheten att använda metoden.”

Enligt personal som anonymt tipsat Socialstyrelsen användes också FC för att brukare med grav utvecklings-

störning själva skulle säga ja eller nej till att vaccineras mot H1N1-influensan trots att de inte rimligen kunde förstå begreppet vaccin. FC-förespråkarna i Järna ville i detta läge övertyga Socialstyrelsen om att FC var en metod som kunde få fortsätta och det ordnades ett möte i februari 2011.

Socialstyrelsens enhetschef Jenny Rehnman tog till mötet med sig en representant från Autism- och Aspergerförbundet och som vetenskapligt råd barnneurologen Elisabeth Fernell. Från Järna kom bland annat två läkare, Walter Osika och Jackie Swartz och en ung man som skulle kommunicera via FC.

Under mötet skrev den unge mannen med hjälp av sin ”stödjare” olika meddelanden på tangentbordet:

”Jag har valts som representant för fc-skrivare. Jag har inte möjlighet att tala. Jag har autism. (...) Jag vill säga att mitt liv har förändrats mycket eftersom jag nu bemöter människors frågor och intresse. Ni kan inte ana hur det känns. Jag vill säga att vi har intelligent tänkande men vi har inte en intelligent kropp. (...) Jag har fått lära mig bokstäver men jag har lärt mig själv att få ihop dem. Jag har läst i tidningar och böcker för alla vet hur man gör det. För mig var det inte svårt. Jag vill säga att det är väldigt viktigt för mig att få skriva för det gör att jag får kommunicera. Jag vill säga att det är helt avgörande för mig att få stöd men jag vill öva väldigt ihärdigt på att skriva helt själv.”

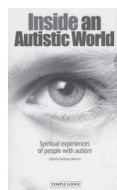
Jenny Rehman undrade om det var nödvändigt att stödjaren hörde frågorna som skrivaren besvarade. Hon föreslog att stödjaren skulle gå ut så att bara skrivaren hörde frå-

gan, men det gick inte för sig. Walter Osika var emot detta för med ett sådant test skulle man kränka den skrivande unge mannen, genom att ifrågasätta hans intelligens, och även stödjaren när det insinueras att hon fabricerat det som skrivits.

Jackie Swartz fyllde i att ”många personer med autism är så känsliga för sammanhanget, så de uppfattar ifrågasättandet mycket starkt och låser sig. Ibland får man t.o.m. intrycket att de känner av vad olika personer tänker.” Man avstod alltså från detta enkla experiment. Mötet blev ändå en uppstart till att Socialstyrelsen systematiskt gick igenom den vetenskapliga grunden för FC. Mer om deras rapport senare.

I den antroposofiska miljön tas FC på fortsatt stort allvar. Hilke Osika (mor till läkaren Walter) har via FC hjälpt sina funktionshindrade söner att skriva flera böcker. Hon talade om detta i radions program *Röör i P4* tidigare i år. ”Det visade sig inom max två timmar att de [sönerna] kunde skriva, de kunde orden redan, de kunde stava.” Boken *Inside an Autistic World: Spiritual Experiences of People with Autism* (2013) handlar bland annat om de tidigare liv som två av sönerna med moderns hjälp kunnat skriva om (boken utgavs ursprungligen på tyska 2011).

Möjligen är detta förklaringen till att FC anammats i den antroposofiska miljön, att man anser att personer med autism har en särskild gåva att minnas tidigare liv och kunna kommunicera med olika andliga väsen. ”Min gode ängel förklarade just för mig att alla med autism kan minnas tidigare liv. Det är vi inte ensamma om. Det

gäller alla som inte kan tala alls. Min karma var att kunna komma i kontakt med Hitlertidens brutala ledning och dom plågade mig till döds för att jag skulle förråda mina judiska vänner som jag hade gömt. Då ville jag inte födas mera för att inte kunna tvingas till något sånt igen. Men Kristus övertalade mig i himlen att födas igen för sådana som jag behövs.” (Från *Falkbladet* 2012:1, tidskrift för Föreningen för antroposofisk läkekonst.)

FC PÅ GÖTEBORGS GYMNASIESÄRSKOLA

Till Göteborg kom FC förmodligen från Järna och när metoden introducerades på särgymnasiet i Göteborg vårterminen 2010 kan man anta att mönstret liknade det på andra ställen i världen. Först entusiasm bland pedagoger och föräldrar när eleverna verkar gå framåt med stormsteg, den starka övertygelse man får av de upplevda framstegen gör att man sedan försvarar metoden mot kritiker och slutligen kommer det tyvärr via FC-meddelanden anklagelser om övergrepp som leder till polisanmälningar och katastrof för flera av de inblandade.

De som har infört metoden i Göteborg är Ingrid Liljeroth, pensionerad docent från Göteborgs Universitet och Margareta Koppen, läkeeurymist och ordförande i FC-föreningen i Göteborg. Koppen är anställd på Göteborgs kommun, men ytterst ansvariga för att FC används på några av stadens särgymnasier är de aktuella rektorerna och över dem områdeschefen för gymnasiesärskolan Suzanne Norman Berg.

Andra chefer inom kommunen är mer skeptiska och vill inte använda metoder som Socialstyrelsen avråder från. FC används (vad jag vet) inte inom grundsärskolan,

och inte heller inom de verksamheter de utvecklingsstörda ungdomarna går vidare till efter gymnasiesärskolan. Att de som går ut särgymnasiet inte får hjälp att fortsätta med FC kallar FC-föreningen för "yttrandeförbud".

Pedagogerna som lärt sig FC beskrev år 2012 användningen så här: "Idag är vi åtta pedagoger och ca 12 assistenter på tre skolor som är FC-stödjare till ca 20 elever. Vi bildade en grupp med fyra pedagoger, handledare Margareta Koppen och docent Ingrid Liljeroth. Vi har träffats en gång i månaden för att samtala och utbyta erfarenheter kring FC. Vi pedagoger har lämnat in allt material som eleverna skrivit, samt det vi dokumenterat kring elevernas utvecklingsprocess. Ingrid Liljeroth kommer att sammanställa en rapport om vilken inverkan FC har på elevernas utveckling."

FALSKA ANKLAGELSER OM ÖVERGREPP

Tyvärr blev det i Göteborg som på andra ställen. Efter ett tag kom det via FC anklagelser om övergrepp som skulle ha begåtts av förälder eller personal. Jag känner personligen till tre fall i Sverige där falska anklagelser om olika övergrepp fabricerats via FC. Två av fallen rör gymnasiesärskolan i Göteborg.

Ett fall rör en ung vuxen kvinna som med handen stödd av en hjälpare knackade ned FC-budskap som tolkades som att hennes far begått sexuella övergrepp mot henne. Skolan polisanmälde detta och den unga kvinnan kallades till polisförhör. Vid förhöret ville hennes gode man, tillika hennes bror, vara med, men det fick han inte. Istället förhördes den utvecklingsstörda unga kvinnan i sällskap av två pedagoger från gymnasiesärskolan, och polisen fick

svar på sina frågor via FC. Det verkar inte ha imponerat på åklagaren för fadern kallades inte ens till förhör utan polisutredningen lades ned direkt.

Brodern anmälde skolan till Skolinspektionen, vilka vägrade ta sig an frågan. Skolan å sin sida anmälde bro-

Drömsäljaren, Paul Émile Chabat 1897

dern till överförmyndarförvaltningen för att få bort honom som god man för systemen.

Gymnasiesärskolan rapporterade också om det misstänkta övergreppet till en handläggare på stadsdelsförvaltningen, som i sin tur kontaktade den unga kvinnans boende och försökte förmå dem att hindra fadern från att besöka sin dotter.

Det måste vara förfärligt att som förälder hamna i denna Kafkaliknande situation. Ett barn som nästan inte

har talspråk påstås ha kommit med anklagelser om övergrepp, vars enda bevis är nedskrivna meddelanden som framställts genom att en pedagog hållit i barnets hand och "hjälp" pekfingret till tangentbordet. Trots att fadern i fallet ovan har all anledning att känna sig misstänkliggjord, och utan egentlig möjlighet till upprättelse, så är nästa fall än mer tragiskt.

En mycket erfaren elevassistent på särgymnasiet blev satt att lära sig FC, men han tyckte inte det gick så bra. Han märkte att om han endast var ett lätt stöd för elevens hand blev det bara ordsallad när eleven på måfå tryckte ned tangenterna; ofta såg eleven inte ens på tangentbordet. För att det skulle bli några begripliga meddelande måste han styra elevens hand mera aktivt. Men vem var det då som skrev? Kort sagt: elevassistenten blev klart skeptisk till metoden, medan övriga som gick kursen blev entusiastiska.

Den elev som den manlige assistenten haft mest ansvar för lyckades bättre med FC när det var andra som agerade hjälpare. Och en del av dessa FC-budskap gjorde gällande att assistenten skulle ha begått sexuella övergrepp mot pojken. Assistenten stängdes av, skolan polisanmälde, men efter ett enda förhör med mannen lades polisutredningen ned. Pojken förhördes aldrig, bara hans "hjälpare". Pojken hade inget talspråk och skriftliga meddelanden producerades endast genom "hjälparen".

Trots att polisutredningen lagts ned ville inte skolledningen ge assistenten hans arbete åter. Istället sattes han i kökstjänst på Hotell Kusten som drivs av gymnasiesärskolan. Assistenten valde att inte ta en konflikt om detta utan förlikade sig med att jobba i köket. Men det slutar inte där.

Efter ett halvår kom det via FC ytterligare anklagelser om övergrepp. En annan elev skall via FC ha påstått att elevassistenten tidigare ropat könsord till eleven. Då ställde skolans ledning ett ultimatum till assistenten. Antingen slutade han självmant med ett litet avgångsvederlag eller så skulle han bli uppsagd på grund av dessa FC-budskap som skolans ledning valt att tro på. Andra indikationer på att övergrepp ägt rum har aldrig funnits, anden i glaset är hela bevisningen.

Åter valde assistenten att inte ta någon konflikt. Han har i efterhand lite svårt att förklara varför han inte gjorde det, varför han inte kämpade. Men han ångrar att han inte tog strid då, nu är det för sent. Bland det värsta av allt är att en del av hans gamla arbetskamrater tycks tänka att det inte finns rök utan eld och behandlar honom som en paria.

TRE SVENSKA PROFESSORER STÖDJER FC

De svenska sakkunniga jag haft kontakt med menar att FC är en otillförlitlig kommunikationsmetod där de skrivna budskapen inte kommer från skrivaren utan från hjälparen. När FC undersökts på ett kontrollerat vetenskapligt sätt är detta den ofrånkomliga slutsatsen. Men ändå finns det andra akademiker som tror på FC – vilka är de?

Bland de akademiskt meriterade förespråkarna för FC finns docent Ingrid Liljeroth och två disputerade läkare från den antroposofiska miljön: stressforskaren Walter Osika och barnläkaren Jackie Swartz.

Ingrid Liljeroth är utbildad psykolog och f.d. lektor i specialpedagogik och docent i pedagogik vid Göteborgs Universitet. Hon är också utnämnd till biträdande pro-

fessor vid Strömstad akademi där hon i akademins "fria skriftserie" publicerat "FC - På tröskeln till en annan värld. *Facilitated communication* i utveckling av medvetenhet och identitet hos personer med funktionsnedsättningar". Strömstads akademi har ingen koppling till något universitet utan är en helt fristående klubb för akademiker.

Liljeroths forskningsrapport (som lagts ut på nätet utan granskning) beskriver inget mindre än ett mirakel. Ungdomar med grav utvecklingsstörning påstås på egen hand ha lärt sig både läsa och skriva. Läsa skall de ha kunnat länge men sin förmåga att stava och formulera sig har de inte haft möjligheten att visa förrän de fick börja med FC. De skulle alltså alla vara feldiagnostiserade då de inte med andra typer av alternativa kommunikationstekniker lyckats visa sin sanna begåvning.

När Socialstyrelsen höll på att slutföra sin rapport om FC var det dock en rad andra akademiker som undertecknade remissvaret från Föreningen FC i Sverige.

Föreningens remissvar på elva sidor mynnar ut i tre sammanfattande slutsatser. För det första att det skulle vara irrelevant för dagens FC-användare att bara se på experimentella studier för i sådana upplägg är inte FC-skrivarna motiverade att delta. För det andra anses inklusionskriterierna för smala då bara fem studier från tre olika forskargrupper kvalade in. Och för det tredje har inte SoS värderat de sociala och etiska konsekvenserna av att nu avråda från FC som metod.

"Vi har granskat detta remissvar och ställer oss bakom de tre slutsatserna ovan, samt anser att de måste integreras i en kartläggning av FC i Sverige idag. Peter Friberg, professor, Sahlgrenska Universitetssjukhuset. Cecilia

Stenfors, PhD, Psykologiska institutionen, Stockholms Universitet. Töres Theorell, professor, Karolinska Institutet. Yvonne Terjestam, lektor i psykologi, Linnéuniversitetet. Ingrid Osika, nationalekonom, Kunskapscentrum för jämlik vård, Västra Götalandsregionen.”

Ingen av dessa akademiker verkar ha publicerat något om autism, utvecklingsstörning eller alternativa kommunikationsmetoder. Det är svårt att tänka sig att de uttalar sig på vägnar av de arbetsplatser de listat, utan de flesta verkar ställa upp med sina namn och titlar för att de på olika sätt har en relation eller samarbete med Walter Osika.

Än mer uppseendeväckande har även Gregor Noll, professor i folkrätt vid Lunds universitet, lämnat in ett ”Yttrande rörande Socialstyrelsens kunskapsöversikt om FC” som visserligen har Juridiska fakultetens sigill, men inte alls är universitetets officiella remissvar. Han kritiserar att Socialstyrelsens genomgång saknar barnkonsekvensanalys och rättighetsperspektiv. Utgångspunkten för Nolls resonemang, att funktionshindrade personer har rätt att välja kommunikationsmetod, förutsätter rimligen att FC fungerar, men Gregor Noll vet förstås att Socialstyrelsens genomgång av forskningen funnit att det är stödpersonen

De svenska sakkunniga menar att FC är en otillförlitlig metod där de skrivna budskapen inte kommer från skrivaren utan från hjälparen.

och inte den funktionshindrade som dikterar FC-budskapen. Han ställer sig då frågan hur man skall göra med en person som inte kan lämna begripliga meddelanden via andra metoder än FC. Kan man fråga dem via FC om de vill använda FC?

”Frågan är inte lätt att besvara. Man skulle kunna hävda att det inte kan vara den funktionshindrade som uttrycker önskemålet om fortsatt användning av FC, eftersom FC inte anses som tillräckligt tillförlitligt i den vetenskapliga litteraturen som Rapporten stödjer sig på. Varför vore det fel svar? För att frågan inte är om kommunikationen kan anses vara tillförlitlig från de evidensbaserade disciplinernas perspektiv. Frågan är istället om den enskilde funktionshindrade – alltså en konkret person i en konkret situation – har rätt till FC som en kompletterande och alternativ form av kommunikation enligt artikel 2 och 21 CRPD [Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning]. Ingenstans i artikel 2 CRPD anges det som en förutsättning att enbart sådana former av kommunikation avses som lever upp till de evidensbaserade disciplinernas tillförlitlighetsbegrepp.”

Ett häpnadsväckande resonemang. En person som inte kan kommunicera via erkända alternativa kommunikationsmetoder behöver naturligtvis inte sakna tankar att kommunicera. Men om kommunikation enbart kan ske via FC så finns det goda grunder att anta att FC-kommunikationen är skenbar. Man bör tvärtom hävda att funktionshindrade har en rättighet att skyddas från osäkra metoder där det finns en uppenbar risk för identitetsstöld genom att hjälparen lägger orden i den funktionshindra-

des mun (eller snarare finger), som vore eleven en bukta-
lares docka.

Ett pågående rättsfall i USA ställer Greger Nolls fråga på sin spets. Kopplingen mellan FC och sexuella övergrepp har i regel handlat om funktionshindrade FC-skrivare som med ”stöd” skrivit anklagelser om övergrepp från familj eller personal. För domstolen i New Jersey blir nu frågan den omvända: kan en rörelsehindrad utvecklingsstörd yngre person via FC säga ja till att ha sex med en medelålders FC-hjälpare? Fallet blir än mer intressant för media när FC-hjälparen i detta fall är professor vid Rutgers University och tidigare assisterat studenten (vars utvecklingsnivå bedöms vara under två år) i att publicera vetenskapliga texter. Professorn är certifierad FC-utbildare från Syracuse University och hävdar att kritik mot FC borde räknas som ett hatbrott: ”Det fungerar som ett hatbrott när det utan grund ifrågasätter FC-användarnas intellektuella kompetens, vilket undergräver deras möjlighet att utöva sin rätt att uttrycka sig fritt.”

SOCIALSTYRELSENS RAPPORT

Socialstyrelsen blev uppenbarligen bekymrad över att en kommunikationsmetod som sakkunniga bedömer vara pseudovetenskap används på antroposofiska behandlingshem och valde att gå igenom den vetenskapliga dokumentationen. Efter några år publicerades år 2014 *Tillförlitlighet i faciliterad kommunikation vid autism – en systematisk kartläggning*.

Socialstyrelsen valde att begränsa litteratursökningen till studier där minst tio personer med diagnosticerad autism utan språklig förmåga fick FC med hjälp av personal

Fåfånga tankar, Johann William Woodward 1898

utbildad i metoden. Studierna skulle vara experimentella så att det gick att fastställa om det är FC-användaren som skriver eller faciliteraren som påverkar kommunikationen. Man fann fem studier som uppfyllde dessa stränga krav och i alla var det klart att hjälparen påverkar svaren mer än den funktionshindrade skrivaren.

Det finns dock en allvarlig brist i Socialstyrelsens rapport. Den underlåter att diskutera FC-metodens risk för allvarlig biverkan: att hjälparen omedvetet kapar skrivarens identitet och kommer med falska anklagelser om övergrepp.

I sin litteraturlista har SoS visserligen med tre artiklar som tar upp fabricerade anklagelser om övergrepp, men ingen av dessa artiklar når upp till de på förhand uppställda kraven för att vara med i den systematiska översikten. SoS kommenterar inte på något ställe i texten riskerna för identitetsstöld, att hjälparen omedvetet gör eleven till sin marionett.

När man skall utvärdera om en metod fungerar gör man helst randomiserade kontrollerade försök och försöker statistiskt gardera sig mot positiva slumpfynd. Men när man skall bedöma risker med en metod så bör man vara mer generös och vara lyhörd även för fallbeskrivningar eftersom man annars kan missa sällsynta men allvarliga biverkningar.

Hur vanliga är falska anklagelser om övergrepp via FC? Om man gör antagandet att anklagelserna varit falska om polisutredningarna snabbt lagts ned så verkar denna biverkan inte alls ovanlig. I Göteborg var det två av tjugo elever, i Köpenhamn minst en av fjorton. Och förutom de tre artiklar som SoS tog med hittas lätt via PubMed yt-

terligare vetenskapliga artiklar i detta ämne, och i vanliga nyhetskanaler ännu fler fall.

Om man skall använda en metod som har risk för mycket allvarlig biverkan måste det finnas säkra data som visar att metoden är mycket mer effektiv än de alternativa metoder som står till buds. Så är inte fallet med FC, och om man leker med tanken att FC hade varit ett piller så är det uppenbart att det aldrig hade godkänts av Läkemedelsverket med så stora risker för allvarliga biverkningar.

KAN PARAPSYKOLOGI FÖRKLARA FC?

FC-förespråkarna försöker bortförklara den tunga kritiken mot metoden. För FC-föreningen i Göteborg skriver Koppen och Liljeroth: "Eftersom FC handlar om fri kommunikation kan konstruerade testsituationer inte ge svar på tillförlitlighet allmänt. Test handlar om förhör och förs i en avgränsad situation där en utanförstående testledare styr innehåll och bedömning. Där ingår inte att FC-skrivaren förmedlar sin uppfattning. Inte heller stödpersonens upplevelser beaktas."

I ett brev till Socialstyrelsen tar Liljeroth upp "frågan om hur FC-skrivare använder blicken. Ofta ser de ju inte på tangentbordet när de skriver. (...) Anledningen enligt FC-skrivarna själva är att de inte klarar av att ha uppmärksamheten riktad mot två områden samtidigt. Därför 'fotograferar' de av tangentbordet och minns. Genom att stödpersonen för upp deras hand till samma punkt varje gång de skrivit en bokstav får de rätt utgångsläge." Förklaringen synes osannolik; man ser på filmer att FC-hjälparen inte alls lyckas föra om skrivarens fingertopp till samma rumskoordinater med sådan precision. Prova gärna

Tänkläsning, affisch från 1900

själv hur det går att skriva pekfingervals med slutna ögon.

Slutligen har Liljeroth i en skrivelse (som kommenterar en FC-hjälparens självvrannsakan efter falska anklagelser om övergrepp) en ännu märkligare bortförklaring till att när en hjälpare och en funktionshindrad FC-skrivare skall berätta vad en bild föreställer, men i testsituationen presenteras olika bilder, då är det vad hjälparen ser som kommer ut i text. Här argumenteras med parapsykologi, att skrivaren telepatiskt fått en förnimmelse av vad hjälparen såg:

”I ett mycket väl utvecklat intuitivt tänkande ingår att man kan gå över den gräns som hindrar de flesta av oss men som

åtminstone en del av dem som skriver med FC inte hindras av. Konsekvensen är att de kan läsa tankar. [sic!] (...) Betsy och stödpersonen fick olika bilder. Betsy svarade på stödpersonens bild. (...) hon uppfattade båda bilderna. Hon måste välja. Om stödpersonen tänkte intensivt på sin bild blev säkert det intrycket starkare än den visuella bild som Betsy själv tittade på”.

INGEN MYNDIGHET KAN STOPPA LÅTSASMETODER I SKOLAN

När jag anmälde FC till Skolinspektionen fick jag samma svar som de som före mig hade bett myndigheten granska om inte FC bryter mot skollagen kap 1,5§ ("Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet") och 10§ ("I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt"). Socialstyrelsen svarade att man inte kommer pröva ärendet då det inte ingår i deras uppdrag att granska tillämpligheten i specifika undervisningsmetoder. Skolinspektionens jurister föreslog att jag istället skulle vända mig till Skolverket.

Skolverket ville inte heller se sig som ansvariga i denna fråga: "Skolverket granskar inte lämpligheten i undervisningsmetoder. Du kan framföra dina synpunkter till huvudmannens klagomålshandling". Högste ansvarige på gymnasiesärskolan i Göteborg, områdeschef Suzanne Norman Berg svarade: "Det råder inget förbud att använda faciliterad kommunikation under förutsättning att inblandade parter är överens om att pröva kommunikationssättet. Detsamma gäller övriga alternativa kommunikationssätt i den pedagogiska verksamheten."

Inte heller till kommunen var jag först med att fram-

föra oro över att FC används. En anonym kvinnlig kommunanställd kontaktade i december 2012 Göteborgs stads tipsmottagning. ”I gymnasiesärskolan används en metod som heter FC (...) Socialstyrelsen avråder från denna metod som går ut på att läraren/personalen håller i/styr barnets händer, kvinnan som ringde liknade det vid leken ’anden i flaskan’. (...) Personal på skolan har vid flera tillfällen blivit avstängda från sina arbeten på grund av att det framkommit i konversationen mellan elever och personal att annan personal har begått brottsliga handlingar mot eleverna.”

Hittills har det blåsts förgäves i visselpipan. På Göteborgs särgymnasium används fortsatt FC eftersom dess chef inte anser att hon behöver bry sig om vad Socialstyrelsen anser om FC, och till *Dagens Nyheter* har hon svarat att ”[d]et är Skolinspektionen som har tillsyn över skolväsendet. Deras styrdokument uppmuntar till att utveckla barnens förmåga att kommunicera med andra.”

ANSVARET MÅSTE

KLARLÄGGAS

Skolverket och Skolinspektionen borde göra upp mellan sig vem som har ansvar för att se till att landets skolor följer skollagen som säger att

**Vem har
ansvar för att
landets skolor
följer skollagen
som säger att
”utbildningen
ska vila på
vetenskaplig
grund och
beprövad
erfarenhet”?**

”utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet”. Frågan om hur man kommunicerar med elever utan tal får inte falla mellan stolarna.

Socialstyrelsen borde göra klart att varken elevhälsan eller den vanliga sjukvården skall ta någon hänsyn till meddelanden producerade via FC då det handlar om skenkommunikation. Och Socialstyrelsen borde hindra landets behandlingshem för funktionshindrade från att använda metoder som inte är godkända av experter på AKK, alternativ och komplementär kommunikation.

Jag hoppas och tror att Socialstyrelsens rapport, även om den var alltför försiktigt formulerad, blir början till slutet för den tragiska historien om FC i Sverige. Men tyvärr är detta varken den första eller sista mirakelmetoden vid autism som går upp som en sol och ned som en pannkaka. 🍷

Denna artikel är ett sammandrag av en serie blogginlägg på <www.dagensmedicin.se/blogg/mats-reimer/>.

KÄLLOR I URVAL

Autismföreningens skrivelse om FC till Skolverket, <www.autism.se/news.asp?nodeid=158161>.

Boynton J. (2012). Facilitated Communication – what harm it can do: Confessions of a former facilitator, *Evidence-Based Communication Assessment and Intervention* 03/2012, 6:3–13.

DART/Sahlgrenska Universitetssjukhuset uttalar sig, <http://www.dart-gbg.org/aktuellt/faciliterad_kommunikation>.

El-Mochantaf, C. (2014). Läkare liknar ny metod med ”anden i glaset”, *GT* 2014-07-14, <<http://www.expressen.se/gt/lakare-liknar-ny-metod-med-anden-i-glaset/>>.

Gunther, M. (2014). Skolor använder omstridd metod för autistiska barn, *Dagens Nyheter* 2014-07-20, <<http://www.dn.se/>

nyheter/sverige/skolor-anvander-omstridd-metod-for-autistiska-barn/>.

Liljeroth I. (2013). *FC – på tröskeln till en annan värld*, Strömstad Akademi, <www.stromstadakademi.se/FSS-1.pdf>.

Mostert, M. P. (2001). Facilitated Communication Since 1995: A Review of Published Studies, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 31(3), 288–312.

Socialstyrelsen (2014). Tillförlitlighet i faciliterad kommunikation vid autism – en systematisk kartläggning, <www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-1-21>.

Stavepladeundersøgelse: Kan "staveplade" anvendes som kommunikationsmiddel for egne, viljesbestemte udsagn? Københavns Amt 1991.

Chemtrails!

En modern konspirationsteori, men med många klassiska kännetecken, presenteras av **Peter Olausson** och **Carl Johan Åkerberg**.

”Vi har fått veta att chemtrails är strimmor av kemikalier som sprids av flygplan i geoengineering-relaterade syften och att idén kommer från Förenta staterna. Det finns en oro över möjligheten att dessa giftiga strimmor förekommer i Europas luftrum. Har kommissionen någon information om den här frågan?”

Nessa Childers, irländsk ledamot i Europaparlamentet, ställer en fråga den 11 juli 2011

I JANUARI 1999 kontaktades nyhetsbyrån *Environment News Service* av en William Wallace. Han berättade om ovanliga aktiviteter i luftrummet ovanför den bergstrakt i staten Washington där han och hans fru bodde. Jetplan utan markeringar flög fram och tillbaka och släppte ut någonting. Det såg ut som vanliga kondensstrimmor,

men istället för att snabbt lösas upp hängde dessa kvar i timmar. Såväl paret Wallace som deras hundar och växter hade blivit sjuka. Fanns det möjligen ett samband med utsläppen?

Tipset gick till William Thomas. Han hade en bakgrund som amatörflygare och hade sedan 1980-talet arbetat med miljöfrågor, såväl som aktivist som skribent. Framåt 1990-talet började han att allt mer intressera sig för miljöfrågor med militär koppling. Boken *Scorched Earth* (1995) handlar om den miljöförstörande aspekten av militär verksamhet i såväl krig som fred, medan *Bringing the War Home* (1998) påstås ge "den sanna historien bakom Gulfkrigssyndromet". Nu tog Thomas tag i den märkliga historien om de sprejande flygplanen. Han tog kontakt med personer som Wallace diskuterat med och började samla på sig berättelser. Över hela USA berättade folk samma sak: flygplanen sprejade någonting som gjorde dem sjuka. Den 12 januari 1999 publicerades hans artikel "Mystery Contrails May Be Modifying Weather". Detta var den första beskrivning av det påstådda fenomenet som skulle nå en bredare publik.

FÖRST BELAGT 1997

Idén som presenterades var dock inte helt ny. Det äldsta, konkreta belägget som hittats kommer från en paranoid

och konspirationsteoretisk epostlista och är daterat september 1997. Där beskrivs hur militära flygplan får en tillsats i bränslet som via avgaserna sprids ut över landet. Den viktigaste och farligaste tillsatsen sägs vara etylendibro-

mid (EDB), vilket är ett giftigt lösningsmedel som bland annat använts för att bekämpa insekter och annan ohyra. Och nu är det vi som är ohyrn... Riskerna som anges är många, men några som nämns är nedsatt fertilitet, skador på njurar, lever, lungor och hud, liksom skador i allmänhet på foster. Besprutningen är enligt texten ett led i den kommande världsregeringens (New World Order) arbete med populationskontroll, att kraftigt minska jordens befolkning. En anledning till att använda EDB för sådant är att det blir giftigare ju högre temperatur det utsätts för, en annan att det är ”stabilt” och därmed stannar kvar länge i

luften – allt enligt uppgifterna från 1997. Detta är myten, vandringssägner, den moderna skrönan och konspirationsteorin om chemtrails i dess första belagda form.

Om vi jämför denna beskrivning med Thomas artikel så kan vi se hur idén om chemtrails tog sina första steg. Flera detaljer fanns med från allra första början:

Man poängterar skillnaderna mellan vanliga *contrails* (kondensstrimmor) och vad man menar är nya och annorlunda *chemtrails* ("kemstrimmor"). Chemtrails är tjockare, bildar ofta parallella eller rutiga mönster, finns kvar på himlen mycket längre än vanliga *contrails* och kan skimra i egendomliga färger.

- De innehåller skadliga kemikalier.
- De gör människor och djur illamående och sjuka.
- De angriper även grödor.

Redan 1999 hade flera uppgifter justerats och tillkommit:

- Istället för bränsletillsatser talade man om besprutning från särskilda tankar. Därigenom fick man många fler "aktiva substanser" att välja mellan.
- Flygplanen var av militära modeller (inte stridsplan utan transportplan som används för lufttankning) men målade helt vita eller svarta och utan identitetsbeteckningar.
- Ett fysiskt spår kallades "änglahår", en spindelvävsliknande substans som kunde hittas på marken. Den var ömtålig och löstes lätt upp. Vidare skulle den hanteras med försiktighet eftersom den irriterade huden.
- En av amatörforskarna spekulerar i att syftet med sprejan- det var att påverka vädret. Substansen ansågs binda fukt, moln som sprejas blir därefter centrum för kraftiga stormar

och skyfall samtidigt som kringliggande områden får mindre nederbörd.

- Thomas funderar över eventuella kopplingar till HAARP, ett program om utforskande av jonosfären som förekommit i konspirationsteorier sedan åtminstone 1996.

William Thomas artikel fick relativt stor uppmärksamhet, i synnerhet sedan han fått vara med i *Coast to Coast AM*. Radioprogrammet, som länge hade grundaren Art Bell som programledare, är en klassiker i den vidskepliga bran-

schen: varje pseudo-vetenskap, villfarelse och besynnerlig upp-

fattning som under de senaste decennierna varit värd att nämnas har luftats där.

Å andra sidan hade traditionella media, som nyhetsbyråer och radio, vid den här tiden börjat spela ut sin roll, åtminstone vad konspirationsteorier beträffar. Chemtrails har blivit den första "lyckade" konspirationsteori som skapats under internetåldern. Visserligen har det utkommit en och annan bok i ämnet (som William Thomas *Chemtrails Confirmed*) och en del nyhetsinslag har producerats, men detta material är av ringa betydelse i jämförelse med de stora mängder chemtrailsmaterial som finns på internet. Nätet är denna konspirationsteoris verkliga hem; det är där folk postar bilder och filmer, diskuterar vad man sett, vilka som troligen ligger bakom och vilka tänkbara syften som kan finnas. Idag är det visserligen självklart att

alla konspirationsteorier avhandlas flitigt på nätet, men vad chemtrails beträffar spelade internet en avgörande roll på ett helt nytt sätt.

EN GLOBAL INTERAKTIV KONSPIRATIONSTEORI

En vanlig medborgare som intresserar sig för den ena eller andra konspirationsteorin har sällan mycket att tillföra. Det är få av oss som ens kan låtsas bedriva Palmespaning, analysera innehållet i vacciner eller studera det som finns kvar av koncentrationslägrens gaskammare. Men vi lever alla under en himmel där flygplan och avlånga moln då och då dyker upp. Den som fotograferar eller filmar dem och lägger upp materialet kan därmed få en känsla av att delta i avslöjandet av den stora konspirationen. Något liknande har aldrig funnits. Chemtrails är den första globalt interaktiva konspirationsteorin.

Detta blir särskilt tydligt om man följer konspirationsteoretiska sajter och forum. Det finns ingen särskild "guru", vem som helst kan påstå vad som helst. Förslag läggs fram i ändlösa mängder, men uppslagen följs praktiskt taget aldrig upp. Konsensus även om grundläggande frågor uppnås sällan, om det alls eftersträvas. Så kan ju internet också fungera – ordet är fritt – men det ska sägas direkt att de flesta försöken att "förbättra" den här sortens idéer aldrig slår rot.

Å andra sidan får de lyckade förändringarna desto större genomslag. En kon-

**Chemtrails
är den första
globalt
interaktiva
konspira-tions-
teorin.**

spirationsteori måste utvecklas eller dö ut, och åtminstone hittills har chemtrails lyckats väl. Mycken livskraft kommer via korsbefruktnings, och chemtrailsidéerna har kombinerats med 9/11-skröner, vaccinfobi, UFO:n, GMO-fobi, mobilstrålning och mer därtill. Faktum är att det är svårt att se hur denna övergripande konspirationsteori *inte* passar ihop med andra konspirationsteorier.

VAD TROR ANHÄNGARNA ATT CHEMTRAILS ÄR?

Att sammanfatta dagens idébygge låter sig därför svårigen göras, om det alls är meningsfullt att försöka. Beroende på vem man lyssnar till eller läser finns det ett otal olika uppfattningar. Försöker man hitta en minsta gemensam nämnare kan man konstatera att det finns en tro på att flygplan är utrustade med utrustning för att spraya högt upp i luften. Efter detta skiljer sig meningarna åt kring vad, hur och varför.

Sprayen: det tänkta innehållet har utökats allt eftersom med aluminium, radioaktivt torium, strontium, barium, kiselkarbid, kvicksilver, tungmetaller i allmänhet, svavelsyra, svavelhexafluorid, kvarts, nanopartiklar, mikroorganismer av såväl existerande slag (mykoplasma, virus) som påhittade (så kallade morgelloner).

Symptom: listorna med symptom som chemtrails sägs förorsaka är hur många och långa som helst. De vanligaste är andningsproblem, klåda och influensaliknande symptom.

Ursprung: flygplanen kan vara militära, men behöver inte vara det. De flygplan konspirationstroende helst talar om är de som man menar inte går att identifiera, någon form av "hemliga" plan. Det kan också röra sig om vanliga

Vattentankar i plan vid flygutprovning.

trafikplan som försetts med hemlig utrustning, eller som är fjärrstyrda. De kanske inte ens är flygplan, utan rymdskropp..?

Syfte: den vanligaste uppfattningen är att det handlar om kontroll av väder eller världens befolkning, eller att det militärindustriella komplexet försöker experimentera med atmosfären för kommunikation, för att exempelvis förbättra befintlig trådlös kommunikation eller ta fram nya metoder. Ibland anses det handla om utveckling av nya vapen.

Uppfattningarna om syftet med det hela har varierat särskilt mycket. SHMI:s hemsida "Inga vetenskapliga belägg för chemtrails" nämner att avsikten med besprutningen inte framgår. Man hade lika gärna kunnat konstatera att det finns en lång rad vitt skilda idéer om vad hela det omfattande och dyrbara (inte minst eftersom det ska

vara topphemligt) projektet egentligen går ut på; att föreslå och gissa är billigt.

SYFTET MED CHEMTRAILS

”Populationskontroll” förekommer fortfarande i sammanhanget. Detta är också ett återkommande tema i flera konspirationsteorier. Man hävdar att världens verkliga ledare – NWO, Bilderberggruppen, Illuminati, världseliten, bankirerna eller judarna under något annat namn – arbetar på att passivisera jordens befolkning. I hårdare tolkningar påstås till och med att avsikten är att sterilisera eller rentav ta livet av miljoner eller miljarder människor. Vacciner, statiner, fluor, amalgam och margarin är några andra medel som sägs användas. Om syftet är massdöd, vilket inte gått ihop med observationen att chemtrails i sig inte verkar särskilt giftiga, så förklaras det med att de sätter ner immunförsvaret. Därefter kommer de som bestämmer, när tiden väl är inne, att släppa ut någon lämplig digerdöd över mänskligheten.

Klimat- eller väderkontroll förekommer också som förklaring, särskilt sedan klimatfrågan fått en helt annan laddning de senaste åren. En ”källa” som ofta åberopas är *Weather as a Force Multiplier: Owning the Weather in 2025* som gavs ut av US Air Force 1996. Det är inte en dokumentation av något befintligt program och har heller aldrig varit hemligstämplat på något sätt, utan en spekulativ studie: om man i framtiden kan kontrollera vädret eller åtminstone påverka det i nämnvärd grad, hur skulle krigföringen i så fall påverkas? Enligt en vanligt förekommande uppgift myntades myten om chemtrails just 1996 och skulle från början anspela på militärens tänkta förmåga att

kontrollera vädret. Dock tycks denna uppgift inte stämma, men misstaget kan bero på de många hänvisningar som gjorts till dokumentet. Det nämns till exempel av Thomas 1999.

Just klimataspekten rymmer för övrigt en motsägelser av ett slag som inte är ovanlig i sådana här sammanhang. En av "förklaringarna" till chemtrails går ut på att de sprids ut på order av den amerikanska regeringen för att värma upp klimatet, och sålunda ge den en ursäkt för att ta till politiska medel mot den globala uppvärmningen. I själva verket har ju stora delar av USA:s politiska toppskikt förnekat den globala uppvärmningen i det längsta.

En annan klimatrelaterad "förklaring" går ut på att chemtrails sprids ut för att motverka den globala uppvärmningen, ytterligare en att de ska motverka den ökade ultraviolettera strålning som det allt tunnare ozonskiktet släpper igenom. I dessa fall är syftet gott i sig. Riskerna för folk och få är något man kalkylerat med, antingen som okända storheter där vi är föremål för ett globalt experiment eller som kända, där några av oss offras för det allmännas bästa.

Fortfarande kopplar en del ihop chemtrails med forsknings-

Världens verkliga ledare – NWO, Bilderberggruppen, Illuminati, världseliten, bankirerna eller judarna under något annat namn – arbetar på att passivisera jordens befolkning.

projektet HAARP, som i en annan konspirationsteori beskrivs som ett kommande supervapen. Att HAARP är planerat att läggas ner under 2014 kommer kanske (inte) att minska dess konspirationsteoretiska kraft.

Ett "belägg" som ofta nämns är *Space Preservation Act of 2001*. Det var ett förslag som lades fram av Den-

*Finns någon koppling till utomjordiska civilisationer?
Har chemtrails ockulta syften?*

nis Kucinich i USA:s representanthus. Det uttryckliga syftet var att skydda det fredliga användandet av rymden genom att förbjuda rymdbaserade vapen av olika slag. I dess första version räknas ett antal olika vapensorter upp, bland annat chemtrails. Detta har tolkats som ett officiellt erkännande av chemtrails. Så är förvisso inte fallet; de många vapenslagen som räknades upp var såväl existeran-

de som hypotetiska, några i högsta grad som "tektoniska vapen" och vapen med utomjordiskt ursprung. Efteråt har UFO-entusiasterna och konspirationsteoretikerna Alfred Webre och Carol Rosin tagit på sig "äran" för att ha skrivit förslaget, som för övrigt aldrig antogs.

Kanske är det så att chemtrails ska minska det ökade inflödet av neutriner, som tydligen gör människor våldsamare? Ska de förhindra att andra grödor växer än de som kommer från Monsanto? Har det med "geoengineering" att göra, vad nu det är? Finns någon koppling till utomjordiska civilisationer? Har chemtrails ockulta syften? Förslagen från konspirationsteorins anhängare är obegränsade.

VAD ÄR "CHEMTRAILS", EGENTLIGEN?

Kondensstrimmor (*contrails*) från flygplan uppstår, med något undantag, till en början på ungefär samma sätt som när din andedräkt blir som rök på kalla dagar. Men som du märkt ligger ju inte din andedräkt kvar i luften, vilket spåren kan göra efter flygplan. Varför är det så?

Svaret stavas kyla. Högt upp, där många plan flyger, ligger temperaturen under -40°C . När fossila bränslen förbränns bildas avgaser. De utgörs till stor del av vatten, det är också detta som utgör den synliga "röken". Vad som händer då är att de små vattendropparna direkt fryser till iskristaller. Till skillnad från din andedräkt kan de inte förångas. Det är för kallt för det.

Vilka kondensspår som kan skönjas beror på mängden fukt i den omgivande luften. Om fukthalten är lägre än 60–70% kommer iskristallerna att direkt övergå till gas och vattenånga via så kallad sublimering, när fukt över-

går direkt från ett tillstånd till ett annat. Om fukthalten är över 70% kan reverserad sublimering ske. Den fuktiga luften avsätts på iskristallerna som därmed växer. När de blir tyngre sjunker de också snabbare, vilket innebär att kondensstrimmorna sprids ut på olika sätt över himlen beroende på bland annat olika vindhastigheter.

Kondensstrimmor kan också uppstå på ett annat sätt. Det handlar då om flygplan som landar, utför akrobatisk manövrering nära marken eller liknande. Om trycket på ovansidan av vingen sjunker så sjunker även luftens temperatur. Fukten i luften kondenseras till vattendroppar och bildar så kallade aerodynamiska kondensstrimmor.

Kondensstrimmor som legat kvar jämförelsevis länge kan vara svåra att skilja från naturliga moln. Därför har även cirrusmoln, trådiga fjädermoln som ofta bildar linjer, utpekats som chemtrails.

Till sist ska det även påpekas att det finns en sorts historisk motsvarighet till chemtrails. På 1940- och 50-talen genomförde amerikansk militär hemliga försök där man spred ut ämnen från hög höjd. Syftet var att studera hur angrepp med kärnvapen, biologiska vapen eller kemiska vapen med vindens hjälp skulle kunna påverka betydligt större områden än de primära målen. Dessa försök verkar inte ha utgjort någon inspiration för dagens chemtrails-idéer. Däremot har de utgjort argument och stärkt tron hos en del; ifall militären kunde utföra storskaliga experiment med en ovetande befolkning då, så kan de väl idag? Problemet med den typen av "argument" är att det hela, tvärtom, talar emot chemtrails. Vi känner till nämnda övningar trots att de var ojämförbart mycket mindre än de världsomfattande, dagliga besprutningar som chemtrails

*Strimmor, bland annat från propellrar, från B-17-plan.
Bild från andra världskriget.*

påstås vara. Således torde det vara än svårare att hålla den enormt stora, påstådda konspirationen hemlig. Detta är för övrigt ett ständigt närvarande argument mot alla globala konspirationsteorier.

CHEMTRAILS I SVERIGE

Det tidigaste belegg vi hittills hittat där chemtrails nämns i svenska sammanhang är från hösten 2002. Föga förvånande är det i en diskussionstråd på forumet Flashback. År 2006 dök ämnet upp på såväl VoF:s forum som på forumet för den konspirationsteoretiska sidan vaken.se. Därefter blir de fåtaliga omnämnandena i allmän press sakta allt vanligare.

I september 2012 blev denna moderna folktro känd för

en bredare allmänhet. Det var då som Pernilla Hagberg, gruppledare för miljöpartiet i Vingåkers kommun, nämnde att hon trodde på dem:

Hon uppger att hon inte riktigt vet vem som ansvarar för kemstrimmorna men menar att syftet också kan vara ökad kontroll över världsmarknaden, råvarupriser och matpriser.

Katrineholms-Kuriren, 20 september 2012

Detta tog en absurd vändning när den ökända förvillarsajten Natural News tog upp Hagbergs inbillningar som en officiell bekräftelse. Där var "Swedish Green Party leader" Hagberg (vilket kan tolkas som att hon var ledare för hela partiet) den första "viktiga politiska ledaren som tagit upp ämnet, och öppet erkänt att dessa ovanliga molnspår, som inte löses upp som vanliga kondensstrimmor, i själva verket är en giftig blandning av kemikalier, virus och metaller".

Under Almedalsveckan 2014 hamnade Åsa Runander, riksdagskandidat för Centerpartiet i Skåne, i rampljuset sedan hon intervjuats om chemtrails.

– Det finns hur mycket bevis som helst för den som vill se det, säger hon till *Nyheter24*.

Runander hävdar bland annat att "ingenjörer" kontrollerar vädret och menar att detta bland annat låg bakom oväder under de olympiska spelen i Kinas huvudstad Beijing 2008.

Runander säger sig ha sålt in idén om att prata mer om chemtrails hos partiledaren Annie Lööf, men fått svaret att "tiden inte är mogen".

Nyheter24, 30 juni 2014

Frågan har även förekommit på riksdagsnivå. Riksdagsledamot Jan Lindholm (MP) gav riksdagens utredningstjänst i uppdrag att utreda chemtrails utifrån tre frågeställningar:

1. Finns kunskap kring resultatet av så kallad geoengineering – det vill säga mänsklig styrning av väder och klimat genom olika tekniska insatser?
2. Finns det någon offentlig kunskap och/eller uppfattning om så kallade chemtrails och deras eventuella effekter? Chemtrails anses innehålla aluminium, strontium, barium, fluor och andra kemikalier/gifter?
3. Är det möjligt att ett stort antal okända transportflygplan regelbundet trafikerar svenskt luftrum utan att luftfartsverket har kännedom om det? Hur omfattande är i så fall den flygtrafik som luftfartsverket inte har kännedom om? Och hur ser regelverket ut för transpondrar?

Via *Newsvoice*, 15 april 2014

Det faktum att en riksdagsledamot använder riksdagens resurser för att utreda konspirationsteorier gav förhållandevis stort eko i svensk press. Kritiken var genomgående hård. Utredningstjänsten svarade efter förmåga, med att förklara mätningar av metallhalter i regnvatten, kondensstrimmornas fysik, konspirationsteoriernas psykologi med mera.

Den i skrivande stund senaste yttringen i Sverige utgjordes av en studiecirkel om chemtrails som ABF i Borlänge planerade att hålla. Sedan den fått stor uppmärksamhet grep huvudkontoret in och såg till att cirkeln lades ner: "Vi kan inte använda skattebidrag till bildning till

något som är en konspirationsteori” var förklaringen som angavs i media.

Till sist kan vi notera att intresset för och sökningar efter termen på nätet stadigt ökar i Sverige och världen, utan några tecken på avmattning. Chemtrails dyker allt oftare upp i vanliga media – men när det inträffar så är det vanligaste svaret från media och allmänhet förvåning och munterhet. Vilket väcker desto större ilska och frustration hos de övertygade.

ÄR CHEMTRAILS PSEUDOVETENSKAP?

Om det inte redan tidigare i denna text har framgått så bygger uppfattningen om chemtrails inte på fakta eller något som ens avlägset påminner om vetenskap. Anhängarna av konspirationsteorin lägger inte fram hypoteser att testa för att kunna avfärda, modifiera eller behålla. Man får idéer och diskuterar dem tills man tröttnar. Det är inte ens pseudovetenskap.

Ett typiskt exempel på ett enkelt och grovt slarvfel nämns av Mick West, grundare av den utmärkta Con-trailScience.com. Efter en föreläsning med William Thomas bytte han några ord med denne:

Jag påpekade ett fel i hans presentation. Han hade sagt att kondensstrimlor formas vid temperaturer på -70°F [-57°C] när de i själva verket formas vid -40°F [-40°C ; det är här temperaturskalorna möts]. Jag åkte hem för att äta och slog upp det ställe i hans bok där han först gjorde misstaget, när han konverterade från Celsius till Fahrenheit och glömde att lägga till 32. På eftermiddagen påpekade jag för honom att han använt den oriktiga uppgiften i 12 år.

Att kondensstrimmor kräver -70° F är en uppgift som fortfarande cirkulerar bland chemtrailstroende, den är lätt att hitta på nätet. Dessutom kan man bland svenska chemtrailstroende hitta uppgiften att strimmorna kräver -70° , utan skala angiven. Uppenbarligen tror de att det är Celsius som avses, alltså ännu kallare än Thomas felaktiga beräkning. Så enkelt kan fel bildas och spridas när ingen bryr sig om dem.

Eftersom uppfattningarna om chemtrails inte bygger på fakta är det sällan någon idé att argumentera emot dem med fakta – att de är helt vanliga kondensstrimmor, att sådana funnits så länge flygplan flugit någorlunda högt, att medicinska besvär kan vara nog så verkliga men att det inte finns någon som helst koppling till vad man uppfattar som deras orsak.

Chemtrails är helt enkelt folktro, varken mer eller mindre. Eftersom vi idag är ovana vid folk som på allvar tror på Näcken, skogsrån, älvor och vittra så får fenomenet många att tappa hakan. I ett historiskt perspektiv är det snarare tvärtom: folk har alltid tyckt om underliga förklaringar *tack vare*, och inte *trots*, att de är svåra att tro på.

KÄLLOR & LÄSTIPS

Robert T. Carroll: chemtrails (contrails), The Skeptic's Dictionary <skeptdic.com/chemtrails.html>.

Ronald J. Celentano et al., *Weather as a Force Multiplier: Owning the Weather in 2025* (Air War College 1996).

William Thomas, "Who Is William Thomas?", GeoEngineering Watch (W.T. presenterar sig själv).

William Thomas, "Mystery Contrails May Be Modifying Weather", 12 januari 1999.

William Thomas, "Chemtrails in the sky and the new microbes", *Consumer Health* 7/2000.

Mick West, ContrailScience.com – en utmärkt källa för såväl vetenskap som pseudovetenskap om kondensstrimmor och chemtrails.

Space Preservation Act of 2001.

”Vingäkerspolitiker övertygad om underligt fenomen”, *Katrineholms-Kuriren* 20 september 2012

”Swedish official admits toxic ‘chemtrails’ are real, not a wild conspiracy theory”, *NaturalNews.com* 6 oktober 2012.

”Här varnar centerpartisten för chemtrails”, *Nyheter24*, 30 juni 2014.

”Analys av Riksdagens utredningstjänsts [sic] utlåtande om chemtrails”, *Newsvoice*, 15 april 2014.

Wikipedia: Chemtrail conspiracy theory; Contrail.

Ur arkivet

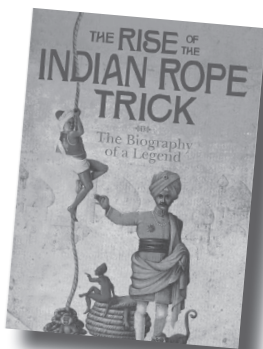
”Det är inte omöjligt att vissa dinosaurier verkligen var varmblodiga, menar Ostrom. Men Bakkers många ’omåttliga’ påståenden har så minskat hans vetenskapliga trovärdighet att många paleontologer och andra vetenskapsmän har slutat att ta honom på allvar – vilket är beklagligt, eftersom han ständigt för fram nya idéer som sätter fart på dinosauriedebatten.’” Professorn i geologi John Ostrom beklagar sin elev Robert T. Bakkers stundtals slarviga stil, som till exempel i den nya boken *The Dinosaur Heresies* vari den varmblodiga hypotesen framhålls. Om idén var ”kättersk” på den tiden kan diskuteras, men idag är den allmänt accepterad. (Folkvett 2/1987)

Velociraptor mongoliensis

När Gunnar Rosell utnämndes till Årets folkbildare 1989 uppmärksammades detta med ett mittuppslag i Aftonbladet. Det hade kanske att göra med att han arbetade som medicinreporter på samma tidning. Året innan hade Amelia Adamo inte fått något mittuppslag; hon blev utnämnd till Årets förvillare 1988 efter sina insatser i just Aftonbladet. (Folkvett 1/1990)

"Versioner av historien spreds över hela världen (se Dan Larhammars artikel i *Folkvett* 3-4/1996), men ingen tycks ha noterat att tidningen några månader senare publicerade en notis och erkände att hela historien var ett påhitt för att höja upplagan. Lamont planerar att skriva en bok i ämnet." Det berömda indiska reptricket var en anka från första början. Peter Lamonts bok *The Rise of the Indian Rope Trick* kom ut 2005 och rekommenderas. (Folkvett 1/2002)

VoF:s partienkät 2014

*En enkät med frågor till partierna skickades ut före de allmänna valen 2014. VoF:s ordförande **Linda Strand Lundberg** sammanfattar.*

UNDER AUGUSTI 2014 skickade Vetenskap och Folkbildning ut en enkät till samtliga partier som då fanns representerade i riksdagen eller Europaparlamentet. Listan kompletterades i efterhand med svar från Piratpartiet då detta efterfrågades av ett stort antal medlemmar och sympatisörer till VoF. De tre frågor som ställdes rörde sådant som intresserar många inom föreningen och ofta diskuteras på möten, forum och sociala medier. Samtliga frågor och svar kan läsas i sin helhet på vof.se, men här presenteras och refereras ett urval av de svar som inkom, med fokus på de nya regeringspartierna Socialdemokraterna och Miljöpartiet, då det är sannolikt att dessa kommer att

ha störst inverkan på de kommande fyra årens politik. De partier som efter valet inte finns representerade i riksdagen diskuteras inte i artikeln.

GENMODIFIERADE ORGANISMER – GMO

Den första frågan som ställdes rörde genmodifierade organismer och löd: Hur ställer sig partiet till GMO (Genmodifierade organismer)? Berätta gärna om ni anser att mer lagstiftning behövs, hur GMO kan användas i ett globalt perspektiv, om större forskningsresurser behövs eller om ni ser risker eller möjligheter kring användandet.

Miljöpartiet tog tydligt avstånd från användande av tekniken att genmodifiera organismer och angav följande svar:

”Vår grundhållning är att GMO inte ska släppas i naturen. Skälen i korthet:

- Risker med att något skadligt sprids okontrollerat. Sedan länge har företagen tappat kontrollen över hur vissa av generna sprids.
- Risk för framkallad resistens mot t.ex. det naturliga bekämpningsmedlet bt.
- Socio-ekonomiska effekter: Hittills har utvecklingen bidragit till att stärka ett fåtal bolags ställning på utsädesmarknaden
- Vi bedömer att offentliga forskningsmedel kan snabbare leda till användbara och hållbara resultat om de riktas in mot att utveckla det ekologiska jordbruket.”

Socialdemokraternas svar var inte lika negativt till GMO som Miljöpartiets, men en stark skepsis kunde skönjas i svaret:

Genmodifierad "blå" ros.

"GMO-tekniken kan användas till att höja produktiviteten inom jordbruket men det finns risker. Vi tycker att försiktighetsprincipen ska gälla för GMO, alltså att bara helt bevisat ofarliga grödor ska tillåtas. Det grundläggande är alltså säkerheten. Man kan alltså inte helt utesluta GMO men vi kommer att arbeta emot alla GMO-grödor som vi anser inte hundra procentigt uppfyller nödvändiga säkerhetsprövningar. Dagens lagstiftning har klara brister och har skapat en situation med oklarheter och skilda tolkningar. Därför presenterade EU-kommissionen för en tid sedan en översyn av befintlig GMO-lagstiftning. Europaparlamentet har haft stora problem att enas om en gemensam politik för godkännande av GMO inom EU, och med denna översyn hoppas man kunna förbättra det förfarande som idag inte fungerar. Vi socialdemokrater har drivit en linje där vi vill lämna största

möjliga utrymme för varje medlemsland att själva besluta om sin GMO-politik. Till skillnad från majoriteten i Europaparlamentet tycker vi också att medlemsstater ska kunna åberopa hälsoskäl för att begränsa eller förbjuda GMO.”

Av befintliga riksdagspartier visade Vänsterpartiet den mest negativa inställningen till genmodifierade organismer och svarade att de aktivt arbetar för att förhindra införsel av GMO till EU och vill ha ett förbud mot detta i Sverige. Starkt positiva till GMO var Folkpartiet och Sverigedemokraterna, där SD hänvisade till humanitära skäl och FP till behov av att satsa på forskning inom denna teknik.

ALTERNATIV/KOMPLEMENTÄR MEDICIN

Enkätens andra fråga handlade om ett område VoF har profilerat sig starkt inom, nämligen alternativmedicin. Frågans exakta lydelse var: Behöver lagstiftningen kring alternativ/komplementär medicin ändras? Finns t.ex. ambition att skärpa kvacksalverilagen alternativt att utöka användandet av alternativa metoder inom den skattefinansierade vården?

Miljöpartiet svarade kortfattat att någon ny lagstiftning på området inte behövs, medan Kristdemokraterna valde att uttrycka sig förhoppningsfullt angående komplementära metoders möjligheter:

”Sjukvård ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Det betyder inte att alternativmedicin inte kan finna sin plats inom denna ram. Forskning måste här ges en chans att påvisa möjliga verksamma och gynnsamma

PR-modifierad S-ros.

effekter. Det därför viktigt att forskningen ges statens stöd att integrera alternativ medicin i sin verksamhet. I Sverige är sjukvårdens uppgift att bota, lindra och trösta med nyttjande av godkända och verksamma medel. Här tror vi att komplementära och alternativa metoder kommer att spela en allt större roll.”

Socialdemokraterna skrev bland annat i sitt svar:

”Lagstiftningen bör skärpas när det gäller behandling av personer med psykiatriska sjukdomar och besvär. Sverige bör arbeta på många fronter för att förbättra situationen för patienter med psykiska problem. En av dem är att utvidga patienternas säkerhet när de söker behandlingar utanför den offentligt finansierade vården. Vi kräver därför att regeringen tar sitt ansvar för de psykiskt sjuka och genomför en lag-

ändring, som gör det förbjudet för olegitimerad personal att behandla svåra psykiska sjukdomar och personer med självmordsrisk.”

Kravet på att utvidga patientsäkerhetslagens kvacksalverisektion till att även omfatta förbud för olegitimerad personal att behandla personer med svåra psykiska sjukdomar är inte något unikt för Socialdemokraterna. Formuleringarna i deras svar är nästan identiska med några av de krav representanter för VoF har anfört i debattartiklar i tidningar som *DN* och *ETC* under sommaren.

Även Folkpartiet anförde i sitt svar vikten av att stärka skyddet för vissa drabbade grupper,

”inte minst [genom] att stävja den framväxande flora av mer eller mindre självutnämnda ’livscoacher’ och ’rådgivare’ som profiterar på människor med psykiska besvär. Vi menar att kvacksalveribestämmelsen i patientlagstiftningen bör omfatta åtminstone även personer som utger sig för att kunna bota eller behandla psykiska åkommor. Vi välkomnar också att den allt mer växande marknaden för olika former av kosttillskott, hälsokost och liknande behöver granskas hårdare och omfattas av bestämmelser att kunna styrka påstådda positiva hälsoeffekter samt att dessa preparat ofarlighetstestas på samma sätt som livsmedel.”

I Moderaternas svar hänvisades till krav på vetenskap och beprövad erfarenhet:

”För oss är det av avgörande vikt att hälso- och sjukvården alltid håller hög kvalitet. Som patient ska man alltid kunna

känna sig trygg med att den vård som ges är den bästa möjliga. En trygg och säker hälso- och sjukvård av hög kvalitet kan endast uppnås om vårdbeslut fattas på bästa tillgängliga vetenskapliga underlag. Hälso- och sjukvården som erbjuds i Sverige ska därför vara i enlighet med vetenskap och beprövad metod. Problemet för de flesta komplementärmedicinska behandlingar och inriktningar som finns är att det ofta inte finns vetenskapliga bevis för att de faktiskt fungerar. Vi ställer oss inte avvisande till alternativa behandlingsmetoder, men vi menar att den vård som ingår i den skattefinansierade hälso- och sjukvården måste vara säker och i enlighet med vetenskap och beprövad metod.”

SVERIGES ENERGIFÖRSÖRJNING

Kärnkraften har under flera decennier varit starkt omdebatterad. Att ställa en fråga till partierna enbart om kärnkraft var för begränsat. Därför formulerades en öppnare fråga. Då de flesta partier ägnat delar av sina partiprogram och valmanifest åt just energipolitik var många av svaren mycket utförliga och presenteras därför inte i sin fulla längd här. Frågan de fick svara på löd kort och gott: Hur ska Sveriges energiförsörjning

**Fyra partier var
uttalat positivt
inställda till ut-
byggande av kärn-
kraften: Sverige-
demokraterna,
Folkpartiet,
Kristdemokraterna
och Moderaterna.**

hanteras i framtiden? Miljöpartiets svar på frågan var det mest kortfattade:

”Vi vill ha 100% förnybart. Eftersom vi har en alltmer integrerad energimarknad i EU behövs en liknande utveckling där. Vägen dit går på två ben: bygga ut förnybar produktion och hushålla med användningen.”

Även Vänsterpartiet uttalade sig för en utbyggnad av förnybar elproduktion:

”De svenska kärnkraftverken närmar sig pensionsåldern. Ifall vi inte satsar ordentligt på förnybar energi nu kommer vi i framtiden få betala med elbrist och stigande elpriser. Genom att redan idag satsa på förnybar el kan vi också hålla nere kostnaderna för klimatförändringarna. Det är att ta ansvar för kommande generationer.”

Fyra partier var uttalat positivt inställda till utbyggande av kärnkraften: Sverigedemokraterna, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna. Det alliansparti som inte någonstans i sitt svar ansåg det nödvändigt att bygga ut eller ersätta befintlig kärnkraft var Centerpartiet. I stället var ett av de prioriterade målen att

”fortsätta bygga ut den förnybara energin. När Centerpartiet och Alliansen tillträdde 2006 var andelen förnybar energi i Sverige 43 procent. Tack vare vår politik har den andelen ökat till 51 procent. Centerpartiet vill gå vidare och sätta ett nytt ambitiöst mål på att 70 procent av all den energi som används i Sverige ska vara förnybar senast 2030. För att nå det målet

Forsmarks kärnkraftverk.

vill vi fasa ut de fossila bränslena och ställa om till en hållbar transportsektor, och fortsätta bygga ut den förnybara elproduktionen.”

Socialdemokraterna svarade:

”På sikt kan Sverige vara ett land utan fossil energi 2050. Dock måste omställningen till en hållbar energiförsörjning ske på ett sådant sätt att den svenska industrins konkurrenskraft kan säkras genom trygg tillgång till el och bibehållen effekt i energisystemet. Detta ska göras genom kraftfulla satsningar på förnybar energi och energieffektivisering. Omställningen av energisystemet i en mer hållbar riktning måste stimuleras på flera olika sätt. Att ta tillvara de många små elkonsumenternas vilja att öka sin effektivitet i elanvändning-

en, och kanske även att bidra med småskalig produktion av förnybar el, bör därför ses som en självklarhet. Därför anser vi socialdemokrater att idén om så kallad nettodebitering bör prövas i det svenska elsystemet. Nettodebitering bör även gälla andelsägande i förnybar energi.”

DE KOMMANDE FYRA ÅREN

Eftersom det är troligt att Sverige under de kommande fyra åren kommer att styras av en minoritetsregering finns det inte något parti som till fullo kan genomdriva sin politik, utan stöd från flera andra. Att påverka folkvalda politiker genom opinionsbildning, debatt och skrivelser är dock något VoF ska fortsätta med. Sveriges idag största parti har uttryckligen i ett svar framfört krav på att stärka skyddet för psykiskt sjuka och självmordsbenägna människor och Sveriges näst största parti har också tydliggjort vikten av vetenskapligt grundad vård. Politik handlar till stora delar om värderingar, ideologier och åsikter och i dessa fall tar föreningen Vetenskap och Folkbildning inte ställning. Att politiska beslut i frågor som kan avgöras vetenskapligt ska vila på vetenskaplig grund är dock något vi kan och ska framföra under kommande mandatperiod! ✍

De tyska psi-testerna 2014

Tyskarna testar personer med påstått märkliga förmågor varje år. **Jesper Jerkert** refererar de senaste testerna.

VoF:s TYSKA MOTSVARIGHET GWUP har för elfte året i rad anordnat sina s.k. psi-tester, där personer med påstått märkliga förmågor blivit satta på prov, och jag refererar här den redogörelse som tryckts i GWUP:s tidskrift *Skeptiker*.¹ Psi-testerna genomförs under en helg varje år, då man samlar ihop de personer som anmält intresse att bli testade och som man kommit överens med avseende försöksuppläggningsen. Försöksledare år 2014 var Martin Mahner och Rainer Wolf. Tre personer testades i Würzburg.

En person som vill omnämnas som RK menade att han med "positiv eller negativ mental energi" kunde påverka växters tillväxt. Sesamfrön sattes i kaffesump i 64

små petriskålar. Hälften blev sedan negativt och hälften positivt "bestrålade" av RK, som själv valde vilka 32 skålar som skulle få vilken behandling. Därefter slumpade man i RK:s frånvaro fram 50 av de 64 skålarna, och ställde dem i en förseglad låda i tre dygn (sesamfrö groer i mörker). När förseglingen bröts var plantorna ca 3–4 cm höga. RK skulle nu tala om vilka han hade bestrålat positivt respektive negativt. Dessa angivelser var rätt i 28 fall av 50. Det hade krävts 40 rätt eller fler för att RK skulle ha ansetts lyckas. RK verkade dock fortsatt övertygad om sin förmåga.

Nästa testperson var naturopaten (*Heilpraktiker*) Uwe Rütth, som uppfunnit det homeopatiska gödningsmedlet *Uraquardonat*. Detta testades på ett sätt som liknade testet med RK. En jästsuspension i sockerlösning höllades i 60 tomma ölfaskor, varav 30 också fått en tillsats av *Uraquardonat*. Det homeopatiska medlet tillsattes i potens D24, det vill säga den ursprungliga substans som enligt Rütth är verksam har späts i vatten till proportionen 1:10²⁴. Ballonger spädes över flaskhalsarna, så att de skulle blåsas upp allteftersom koldioxid bildades. 50 flaskor slumpades fram i Rütths frånvaro, så att det inte nödvändigtvis skulle vara en helt jämn fördelning av flaskor med respektive utan tillsatt *Uraquardonat*.

Under gasbildningsfasen gick försöksledaren Rainer Wolf runt och mätte ballongerna med skjutmått, varvid en råkade spricka. Vid testets slut fanns det alltså 49 flaskor med tillhörande ballonger. Rütths uppgift var att ange vilka av de 49 som innehållit gödningsmedlet. Kuriöst nog ansåg Rütth att hans medel skulle medföra mindre gasbildning (och också bättre tillväxt av jästen). Rütth fick 19 rätt av 49, väldigt långt ifrån vad som hade krävt för att

finna hans påstående intressanta och värda att följa upp. Rütth var mycket överraskad över att testet slagit så fel, eftersom det hade fungerat så bra hemma.

Den sista testpersonen var rutgångare och hette Hilmar Prosche. Han var f.d. grävmaskinist och hade ofta använt slagruta för att finna ledningar och rör, så att han inte skulle gräva sönder dem. Han höll sig inte med någon avancerad teoribildning kring sin förmåga, eller med en allmänt esoterisk världsbild, utan ville bara utsätta sig för ett objektivt test. Prosche skulle detektera en metallplatta på en gräsmatta. I varje försök skulle han peka ut en av tio möjliga platser, varav metallplattan slumpats till att ligga på en av platserna och träplattor placerats på de övriga nio. Både metallplattan och träplattorna var övertäckta av tvättlappar. Man gjorde 13 försök, varvid det slumpmässigt förväntade resultatet är 1,3 rätt. Prosche fick 1 rätt.

Prosche var besviken över resultatet och medgav att detta var en bitter erfarenhet. Han erkände likväl testets giltighet, vilket är ovanligt bland dem som blivit testade av GWUP (och misslyckats). Antagligen kan denna ödmjukhet tillskrivas Prosches jordnära syn på rutgängeriet.

GWUP är att gratulera för att de år efter år lyckas genomföra en handfull tester som är metodologiskt sunda och pedagogiskt meningsfulla, och dessutom i en vänlig atmosfär.

Not

1. Martin Mahner, "Die Psi-Tests der GWUP 2014", *Skeptiker* nr 3, 2014, s. 128–131. Testerna tycks bara ha nämnts en gång tidigare i *Folkvett*, nämligen i nr 2, 2013, s. 29–31.

Kreationisten Kronlid

Isomras kom den sverigedemokratiska riksdagsledamoten Julia Kronlid ut som kreationist i magasinet *SANS*. Det framgick där att hon anser att "skolan ska presentera evolutionsteorin som en teori bland andra". I en senare intervju för *Nyheter24* mildrade Kronlid sitt uttalande, och sade bland annat att detta inte är en fråga hon tänker driva. Det är ändå angeläget att bemöta Kronlids påstående, då liknande utsagor ofta hörs från andra kreationister (eller förespråkare av "intelligent design").

För det första blir uttalandet att "evolutionsteorin ska presenteras som en teori bland andra" oavsiktligt komiskt. Man undrar om det är andra vetenskapliga teorier, t.ex. teorin om gravitationen, som avses? I sådana fall är det ju rätt och riktigt. Men antagligen blandar Kronlid ihop teori som det används i vetenskapliga sammanhang med teori som det används i dagligt tal. I dagligt tal betyder teori ungefär "gissning" eller "möjlig förklaring", medan ordet i vetenskapliga sammanhang är en komplex vetenskaplig

slutsats som i regel stöds av en stor mängd observationer och annan evidens, det vill säga något helt annat än en "gissning" eller "uppskattning". Evolutionsteorin är en teori i den vetenskapliga bemärkelsen av ordet.

Vidare i artikeln i *SANS* säger Kronlid att hon anser att man ska presentera att det finns människor som tror på andra sätt också. Givetvis kan man inom ramen för religionsundervisning eller dylikt diskutera att en del människor vägrar acceptera fakta (t.ex. avseende evolutions-teorin) av religiösa eller ideologiska skäl. Men troligen menar Kronlid att presentationen ska ske inom ramen för biologiundervisningen. Detta vore allvarligt på flera sätt. För det första handlar vetenskap om vad vi vet och inte om åsikter eller tro. Att inom biologiundervisningen föra fram att "andra tror på andra sätt" vore att ge eleverna intryck av att biologiska fakta handlar om åsikter. Det skulle vara att ge en felaktig syn på vetenskapen, och skulle i förlängningen kunna få förödande konsekvenser i diverse sammanhang. "Jaja, vetenskapen kanske säger att den här medicinen är ett bra bot mot cancer, men jag vill hellre *tro* på att den här örtmedicinen jag köpte i hälsokostbutiken fungerar, så jag kör på det".

För det andra vore det rent oärligt.

Givetvis kan man inom ramen för religionsundervisning diskutera att en del människor vägrar acceptera fakta av religiösa eller ideologiska skäl.

Evolutionsläran stöds av biologiska, geologiska och fysikaliska data, och ligger till grund för all modern biologi. Att få det att framstå som att det finns en alternativ teori, med lika vetenskaplig tyngd som evolutionsteorin, vore att ljuga för eleverna.

Kronlid anser att "man ska undervisa om evolutionen, men också lyfta fram dem som kritiserar den". Igen, självklart kan man undervisa om dem som kritiserar evolutionsteorin, t.ex. inom ramen för religionsundervisningen. Det kan dessutom vara en bra idé att inom NO-ämnena undervisa om olika sorters pseudovetenskap, t.ex. homeopati, astrologi, tron att cancer är en svamp som kan botas med bikarbonat, AIDS-förnekelse, etc. Inom ramen för detta kan man givetvis ta upp de personer som av religiösa och ideologiska skäl vägrar acceptera vetenskapliga fakta kring jordens ursprung. Men jag har en känsla av att det Kronlid, och andra kreationister, är ute efter är att skolan ska lära ut att det finns alternativ till evolutionsläran som av vetenskapssamhället ses som likvärdiga. Men det är fel.

Kronlid säger vidare att hon inte accepterar evolutionsteorins påstående att människor härstammar från aporna. Detta är inte heller vad evolutionsteorin påstår. Människan och de andra aporna har däremot haft en gemensam förfader.

Ett annat intressant argument är att Kronlid anser att evolutionen ska ifrågasättas för att "det ligger så långt tillbaka i tiden". Det är ganska mycket av historieundervisningen som rör händelser långt tillbaka i tiden. Ska man presentera andra icke-likvärdiga hypoteser om vad som hände också i de fallen? Gäller ett liknande

resonemang även för molekylärbiologi? "Man kan ifrågasätta vetenskapligheten i den, för det rör sig ju om så små detaljer och ingen av oss har ju faktiskt varit med inne i cellkärnan".

Som sagt, Kronlid har i efterhand försökt mildra sina uttalanden, och hon har sagt att hon inte kommer att driva frågan. I en tid när skolresultaten sjunker, inte minst inom matte/NO, är det ändå skrämmande att det finns riksdagsledamöter som försöker få vetenskap att framstå som en fråga om tro, och som vill pracka på eleverna pseudovetenskap.

Christine Öberg

*Julia Kronlid,
Sverigedemokraterna.*

NOTISER

Tysta misslyckanden

MAN KAN FRÅGA sig hur alternativmedicinska metoder kan överleva, trots att de är ineffektiva eller till och med skadliga. Ett viktigt svar är förstås att alternativmedicin ofta används mot åkommor

Måltid efter Atkins-recept

som ändå går över. En annan bidragande faktor kan vara att de som tycker att alternativmedicinen hjälper är mer benägna att berätta det för andra, medan de som tycker att behandlingen misslyckats håller tyst. Några svenska forskare har undersökt det senare sambandet. Bland annat studerade man ett stort antal recensioner av en viktminsk-

ningsdiet (Atkins-dieten) på Amazon, och jämförde de vikttnedgångar som recensionerna rapporterade med de vikttnedgångar som konstaterats i stora kontrollerade studier. Man fann att vikttnedgångarna i recensionerna var betydligt större. Forskarna

studerade också hur tillgången på många positiva recensioner påverkar människors lust att påbörja dieten.

(M. de Barra, K. Eriksson & P. Strimling, "How Feedback Biases Give Ineffective Medical Treatments a Good Reputation", *Journal of Medical Internet Research* 16(8), e193.)

JJ

Johanssons skogsdöd?

OLLE JOHANSSON, docent vid Karolinska Institutet, har många gånger fått uppmärksamhet för hypoteser och påståenden som före-

NOTISER

faller ytterst osannolika ur vetenskaplig synpunkt. Hans senast omskrivna hypotes, framlagd tillsammans med Sergio Manzetti, är att skogs-

områden i Skandinavien där många träd blivit bruna under senare år skulle ha sin förklaring i radioaktivt nedfall från olyckan i Fukushima 2011. Hypotesen fick

stor uppmärksamhet i *Bergens Tidende* i juni 2014. En norsk skogsforskare som intervjuas i *BT* avfärdade omedelbart idén. Några dagar senare skrev en fysiker och en kemist om saken. De tillbakavisade Johansson och Manzetti grundligt, och uttryckte sin besvikelse över att *BT* alls givit utrymme åt frågan.

Liten norsk läsövning: "I dette tilfellet er det to forskere

som omtaler et felt utenfor sitt eget, helt blottet for data, kilder og mulig årsakssammenheng. Disse blir så ansett som likeverdige til den sam-

Hotad av avfall från Fukushima?

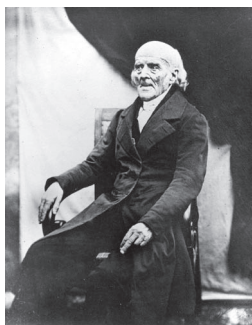
lede vitenskapelige konsensus. I dette tilfellet om at utslippene fra Fukushima ikke utgjør noen miljø eller helsefare for oss her i Norge. Mediene fremstår ofte som talerør for pseudovitenskap, og fremstiller dette som vitenskap og god forskning uten å vurdere det vitenskapelige grunnlaget."

JJ

NOTISER

Den hittills största homeopatiöversikten

DET FINNS EN STOR mängd kliniska studier utförda om homeopatins eventuella effekter, och dessa har sammanfattats i diverse översikter och sammanvägningar. Även översikter över dessa översikter har publicerats. Vad som måste vara den största översikten av översikter har nu offentliggjorts av australiska *National Health and Medical Research Council* (NHMRC) under titeln "Effectiveness of Homeopathy for Clinical Conditions: Evaluation of the Evidence", daterad oktober 2013. Man sammanfattar och diskuterar totalt 57 översikter, både sådana som rör alla möjliga kliniska symptom och sådana som inriktats på specifika symptom eller åkommor. Och vad kommer man fram till? Jo, följande (s. 288, min översättning): "det råder brist på tillräckligt stora studier av god kvalitet där man undersökt effekten av homeopatisk behandling för något kliniskt tillstånd hos människor. Tillgänglig evidens är inte övertygande och visar inte

*Homeopatins fader:
Samuel Hahnemann*

att homeopati utgör effektiv behandling för något enda rapporterat kliniskt tillstånd hos människor."

JJ

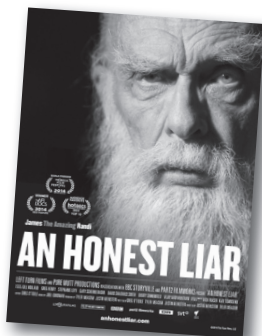
Dokumentärfilm om Randi...

EN 90 MINUTER lång dokumentärfilm om James Randi hade världspremiär vid Tribeca filmfestival i New York den 18 april 2014. Den tycks hittills ha fått god kritik. Med tanke på att SVT:s logga syns på filmaffischen är det väl inte alltför osannolikt att den så småningom dyker upp i

NOTISER

svensk tv. Filmen har producerats av Tyler Measom och Justin Weinstein.

JJ

...och en Randi-biografi på gång

NÅGRA PERSONER har sedan 2005 genomfört att stort antal intervjuer med Randi för att så småningom få ihop en biografi. Men sedan materialet blivit alltför överväldigande har Randi med flera bett Massimo Polidoro, italiensk magiker och skribent som länge har haft nära kontakt med Randi, att utföra själva skrivandet med det hopsamlade materialet som grund.

Polidoro har accepterat, och har nu i *Skeptical Inquirer* Sept/Oct 2014 (s. 21–22) tillkännagivit att skrivprocessen har påbörjats. Någon prognos för när boken kan publiceras verkar dock ännu inte finnas.

JJ

Oskeptisk 1500-talsskeptiker

DEN ENGELSKE godsägaren och parlamentsledamoten Reginald Scot gav 1584 ut boken *The Discoverie of Witchcraft*. Den brukar framhållas som en skeptisk klassiker, den enda riktigt skeptiska bok om häxor som skrevs medan häxförföljelserna ännu grasserade. Som så ofta visar det sig dock att den tändande gnistan till Scots makalösa skepticism i själva verket var helt irrationell. Scot var medlem av en liten religiös sekt från Tyskland, Familia Caritatis ("Kärlekens familj") eller Familisterna. En av denna rörelses mera avvikande uppfattningar var att Djävulen enbart driver sitt spel med människornas själar, inte med den fysiska världen. Utifrån

NOTISER

denna övertygelse kunde Scot inte acceptera tidens föreställningar om häxor.

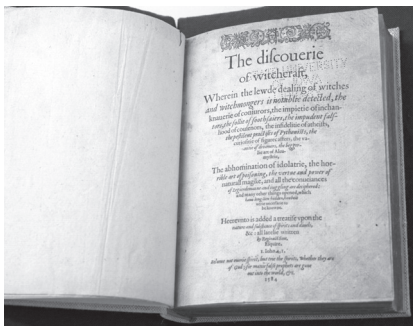
Om detta kan man läsa mer i David Wootons uppsats ”Reginald Scot / Abraham Fleming / The Family of Love” i antologin *Languages of Witchcraft*, red. Stuart Clark 2000. Jag hittade den via den

och vad Bureus själv skapade av detta material.

Martin Rundkvist

Debattartikel i ETC

I SOMRAS PUBLICERADE tidningen *ETC* en debattartikel med titeln ”Stoppa den oseriösa alternativmedicinen”, vilken hade undertecknats av fyra ledamöter i VoF:s styrelse. Publiceringen följdes av 2–3 veckors traskasserier mot tidningen från förespråkare av alternativmedicin, såväl personer verkssamma inom sektorn som självutnämnda talespersoner.

Reginald Scots bok.

lundensiske idéhistorikern Håkan Håkansson's läsvärda nya bok *Vid tidens ände*. Den handlar om den tankevärld som formade Johannes Bureus – pionjär inom runforskningen, Sveriges förste riksantikvarie och med tiden en utpräglad ockult däre –

Företrädare för tidningen utsattes för överfulla inkorgar, nedringda telefoner och eder om att de måtte dö i cancer. En vecka efter

NOTISER

att debattinlägget publicerats uppläts ett stort utrymme, i form av en debattspecial, åt vissa av de mindre hotfulla reaktionerna på publiceringen. VoF beklagar att tidningen utsattes för dessa trakasserier.

LSL

Föreningen

Almedalsveckan

INFÖR ÅRETS Almedalsvecka publicerade VoF en debattartikel i *Dagens Nyheter* med krav på att patientsäkerhetslagens kvacksalverisektion även ska innefatta svåra psykiatriska diagnoser. Artikeln undertecknades också av ett stort antal företrädare för branschorganisationer, politiker och psykologer. Under Almedalsveckan följdes detta upp med två välbesökta seminarier på samma tema. Styrelsen vill rikta ett stort TACK till Almedalsgruppen för ert engagemang och utmärkta arbete med debattartikeln och aktiviteterna under veckan. Det stora genomslaget hade inte varit möjligt utan er.

Riksstyrelsen

VoF på bokmässan

DEN 25–28 SEPTEMBER 2014 deltog VoF på den stora bokmässan i Göteborg. Något tjog aktivister från VoF Göteborg, Trestad och Uppsala bemannade den skeptiska montern. Medlemmar rekryterades, böcker och tröjor såldes, mängder av foldrar delades ut. Men framför allt pratade vi, med en avsevärd andel av mässans 100 000

besökare. Samtalen pågick praktiskt taget oavbrutet i och kring montern, om vetenskap och ovetenskap, kritiskt och okritiskt tänkande, hur man skiljer på sant, falskt och osäkert, och så vidare.

Bland attraktionerna märktes särskilt Lisa Förare Winbladh som berättade om sina kokböcker, inte minst *Matmolekyler*, Jakob Ståhle som presenterade sin nya bok *Tokiga bibelord*, Håkan Järvå och Peter M. Dahlgren som berättade om sin bok *Påverkan och manipulation*, med

NOTISER

hjälp av magikern Samuel Varg som demonstrerade just påverkan och manipulation; och Jonas Karlsson från VoF Uppsala som berättade om den brasilianske kvacksalvaren John of God.

Eftersom mässans tema-land var Brasilien uppmärksammade vi några märkligheter från det landet. Utöver John of God hade vi material om Norberto R. Keppe, en besynnerlig sektledare som skapat en egen psykologi, fysik, medicin, politik med mera. Denne hade även anhängare som ställde ut på mässan.

En dag fick vi besök av två herrar från Svenska mässan, det vill säga anläggningen där bokmässan hålls. De tittade runt i montern, särskilt på vår affisch med Keppe, hörde sig för om vilka vi var och vad vi gjorde. Sedan de fått den vanliga presentationen förklarade de att de inte ville ha några konflikter, inga öppna stridigheter. På mässan ska man vara *för* saker, inte *mot* – just så föll orden. De hade fått ett klagomål av något slag rörande vår verksamhet och fick därför ta en titt. Men sedan

de konstaterat att vi höll en god och trevlig ton – inget aggressivt propagerande, inget agiterande i andras montrar eller så – lät de sig nöja.

Senare hörde vi oss för hos bokmässans personal, som svarar för just det arrange-
manget. De hade inte hört talas om ärendet och ställde sig helt oförstående till ”för/mot”-idén; i så fall skulle ju även organisationer som Amnesty, Expo och IOGT-NTO få sparkas ut. Till att börja med.

Vi delade ut två utmärkelser. Årets folkbildare på bokmässan blev tidningen *Forskning och Framsteg*. Årets förvillare på bokmässan blev Trilogy Institute, en paraplyorganisation i Kappes sekt.

Ett stort tack från styrelsen för VoF Göteborg till alla frivilliga som bidrog till att göra monter E04:10 till en av de bäst bemannade, trevliga, intensiva och nyttiga på hela mässan! Vi förbereder oss redan för bokmässan den 24–27 september 2015: För vetenskap och kritiskt tänkande, mot pseudovetenskap och förvillelser.

PO